

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ

Найменування центрального органу управління освітою, власника

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заст. директора

А Алла АДАМЕНКО

« 30 » *серпня* 20*22*р.

БІОЛОГІЯ

Назва навчальної дисципліни

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

підготовки	фахового молодшого бакалавра
	Назва освітньо-професійного ступеня
спеціальності	121 Інженерія програмного забезпечення
	Шифр і назва спеціальності
спеціальності	134 Авіаційна та ракетно-космічна техніка
	Шифр і назва спеціальності
спеціальності	051 Економіка
	Шифр і назва спеціальності

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Київським авіаційним фаховим коледжем

Повне найменування вищого навчального закладу

Розробник:

Музалевська Т.О. виклад. першої кат.

Схвалено на засіданні циклової комісії
загальноосвітньої підготовки

Назва циклової комісії

Протокол № 1, від «30» серпня 2011 р.

Голова циклової комісії

Підпис

Прізвище та ініціали

ВСТУП

Навчальна програма з дисципліни «Біологія» складена відповідно до навчальної програми «Біологія» для вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: природа, покликана стати провідником пізнання будови і функцій живих організмів, їх взаємозв'язків, гуманістичних ідей, екологічного способу мислення, здорового способу життя.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення дисципліни «Біологія» пов'язується з подальшим вивченням дисциплін: «Екологія» та «Хімія».

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів і тем:

РОЗДІЛ I.

МОЛЕКУЛЯРНИЙ РІВЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ.

Тема 1. Неорганічні речовини живих організмів.

Тема 2. Органічні речовини живих організмів.

РОЗДІЛ II.

КЛІТИННИЙ РІВЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ

Тема 3. Структура клітини і її компонентів.

Тема 4. Клітина як цілісна система. Тканини.

РОЗДІЛ III.

ОРГАНІЗМОВИЙ РІВЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ.

Тема 5. Неклітинні форми життя і одноклітинні організми.

Тема 6. Багатоклітинні організми.

Тема 7. Закономірності спадковості і мінливості.

Тема 8. Генотип як цілісна система. Генетика в житті і діяльності людини.

Тема 9. Індивідуальний розвиток організмів і їх поведінка.

РОЗДІЛ IV.

НАДОРГАНІЗМОВІ РІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ.

Тема 10. Організми і середовище. Популяції та екосистеми.

Тема 11. Біосфера, її структурні компоненти і значення.

РОЗДІЛ V.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО СВІТУ.

Тема 12. Система органічного світу як відображення його історичного розвитку.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Біологія» є надання знань про сутність формування наукової картини живої природи, екологічної культури, зміцнення духовного і фізичного здоров'я, формування ключових компетентностей, яких потребує сучасне життя.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Біологія» є:

- засвоєння студентами знань про хімічну будову, властивості, структуру і функціонування живих систем на різних рівнях організації живого;

взаємозв'язки між живими системами, неживою природою; оволодіння методологією наукового пізнання; вміннями самостійного вивчення основних понять, законів, біологічних закономірностей; уміннями спостерігати, досліджувати і пояснювати явища природи; застосовувати теоретичні знання з метою професійного самовизначення у прикладних сферах людської діяльності (медицина, сільське господарство, біотехнологія, педагогіка);

- формування вмінь встановлювати гармонійні стосунки з природою на основі поваги до життя як найвищої цінності, до всього живого як унікальної частини біосфери; емоційно-ціннісного ставлення до природи, до себе, до людей, до загальнолюдських духовних цінностей;
- формування умінь використовувати набуті знання для оцінки наслідків своєї діяльності по відношенню до навколишнього середовища, здоров'я інших людей, власного здоров'я, обґрунтування та дотримання заходів профілактики захворювань, правил поведінки у природі;
- розвиток інтелектуальних і творчих здібностей та якостей особистості, прагнення до самоосвіти.
- виховання переконаності у можливості пізнання живої природи, необхідності дбайливого ставлення до оточуючого середовища, власного здоров'я.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- органічні та неорганічні сполуки;
- властивості неорганічних сполук;
- функції та будову органічних сполук (ліпідів, вуглеводів, білків, нуклеїнових кислот, БАР);
- загальний план будови клітин усіх організмів;
- функції поверхневого апарату клітини та ядра;
- положення сучасної клітинної теорії;
- обмін речовин і перетворення енергії у автотрофних і гетеротрофних організмів;
- закони Менделя;
- причини модифікаційної мінливості;
- значення законів спадковості для практичної діяльності людства;
- способи боротьби з вірусними захворюваннями;
- принципи і перспективи генної інженерії та терапії;
- запліднення та регенерацію у тварин і рослин;
- процеси старіння у людини;
- ланцюги живлення, механізми, що регулюють чисельність популяцій;
- основні положення еволюційної гіпотези Ч. Дарвіна.

вміти:

- розв'язувати вправи з молекулярної біології;
- безпечно використовувати засоби побутової хімії, біодобавок, медичних препаратів;
- розпізнавати прокаріоти, еукаріоти та віруси на малюнках, схемах;
- порівнювати різні механізми передачі спадкової інформації;

- співставляти видову тривалість життя організмів різних царств та тривалість життя людини в різних країнах світу;
- використовувати правило екологічних пірамід як наслідок закону збереження енергії та інших законів термодинаміки;
- аналізувати і оцінювати глобальні екологічні проблеми та шляхи їх розв'язання, наслідки діяльності людства в біосфері;
- робити висновки про розвиток природи в часі.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться **122** години за навчальним планом.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

РОЗДІЛ I:

МОЛЕКУЛЯРНИЙ РІВЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ

Тема 1. Неорганічні речовини живих організмів

Елементний склад організмів. Неорганічні речовини (вода, кисень, оксиди, кислоти, луги і мінеральні солі) у життєдіяльності організмів. Біологічна роль іонів.

Тема 2. Органічні речовини живих організмів

Органічні речовини, їх різноманітність та значення в існуванні живих істот. Історія вивчення. Малі органічні молекули: ліпіди, моносахариди, амінокислоти, нуклеотиди, їх будова, властивості, роль в життєдіяльності організмів. Макромолекули (біополімери): полісахариди, білки, нуклеїнові кислоти, їх будова, властивості, роль в життєдіяльності організмів.

Ферменти, вітаміни, гормони, фактори росту, їх роль у життєдіяльності організмів. Єдність хімічного складу організмів.

РОЗДІЛ II:

КЛІТИННИЙ РІВЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ

Тема 3. Структура клітини і її компонентів

Історія вивчення клітини. Методи цитологічних досліджень. Загальний план будови клітин. Будова клітин прокариотів і еукаріотів. Клітинні мембрани: хімічний склад, будова і функції. Транспорт речовин через мембрани. Поверхневий апарат клітини, його функції та особливості будови. Ядро. Будова і функції ядра клітин еукаріотів. Цитоплазма (гіалоплазма), органели, включення. Клітинний центр. Рибосоми: хімічний склад, будова і функції. Синтез білка. Одномембранні органели (гранулярна і гладенька ендоплазматичні сітки, апарат Гольджі, лізосоми, вакуолі), їх функції та будова. Двомембранні органели: мітохондрії, їх функції та будова. Клітинне дихання. Пластиди, їх функції та будова. Фотосинтез. Значення фотосинтезу.

Тема 4. Клітина як цілісна система. Тканини

Ділення прокариотичних клітин. Хромосоми. Каріотип. Клітинний цикл еукаріотичних клітин. Механізми відтворення і загибелі клітин. Мітоз. Мейоз. Обмін речовин і енергії в клітині – енергетичний і пластичний обмін. Сучасна

клітинна теорія. Цитотехнології – можливості та перспективи використання. Клітина – елементарна цілісна жива система. Стовбурові клітини. Взаємодія клітин.

Утворення тканин тварин. Будова і функції тканин тварин, здатність до регенерації. Гістотехнології – можливості та перспективи використання. Тканини рослин: утворення, будова і функції, здатність до регенерації.

РОЗДІЛ III:

ОРГАНІЗМОВИЙ РІВЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ

Тема 5. Неклітинні форми життя і одноклітинні організми

Віруси, пріони. Будова, життєві цикли. Роль у природі й житті людини. Небезпечні вірусні хвороби людини. Профілактика ВІЛ-інфекції/СНІДу, гепатитів та інших вірусних хвороб людини.

Особливості організації і життєдіяльності прокаріотів. Обмін речовин, енергії і інформації у прокаріотів. Різноманітність бактерій, їх роль у природі та в житті людини. Профілактика бактеріальних хвороб людини.

Особливості організації і життєдіяльності одноклітинних еукаріотів, розмноження. Роль одноклітинних організмів у природі та житті людини. Профілактика хвороб людини, які спричинюються паразитичними одноклітинними еукаріотами.

Тема 6. Багатоклітинні організми

Особливості організації і життєдіяльності багатоклітинних організмів.

Обмін речовин, енергії й інформації у багатоклітинних організмів. Статеве і нестатеве розмноження багатоклітинних організмів. Будова і утворення статевих клітин. Регуляція функцій у багатоклітинних організмів. Взаємодія регуляторних систем в організмі людини.

Тема 7. Закономірності спадковості і мінливості

Генетична термінологія і символіка. Методи генетичних досліджень. Закони Г. Менделя, їх статистичний характер і цитологічні основи. Хромосомна теорія спадковості. Зчеплене успадкування. Позаядерна спадковість. Комбінативна мінливість. Мутаційна мінливість. Види мутацій. Мутагени. Модифікаційна мінливість.

Тема 8. Генотип як цілісна система. Генетика в житті і діяльності людини

Основні закономірності функціонування генів у про- та еукаріотів. Взаємодія генів. Роль генотипу і середовища у формуванні фенотипу. Генотип як цілісна система. Основні закономірності функціонування генів у прокаріотів і еукаріотів. Роль генотипу і середовища у формуванні фенотипу. Генетика людини і її значення для медицини і охорони здоров'я. Генетичні основи селекції організмів. Досягнення в селекції рослин і тварин в Україні. Основні напрями сучасної біотехнології.

Трансгенні організми. Проблеми, які пов'язані з генетично модифікованими організмами і застосуванням отриманих від них продуктів.

Тема 9. Індивідуальний розвиток організмів і їх поведінка

Запліднення. Онтогенез. Періоди онтогенезу у багатоклітинних організмів: ембріогенез і постембріональний розвиток. Особливості постембріонального розвитку у тварин. Вплив генотипу та факторів зовнішнього середовища на розвиток організму. Діагностування вад розвитку людини та їх корекція.

Механізми регенерації. Ріст організмів, його регуляція. Життєвий цикл у рослин і тварин. Ембріотехнології. Химерні організми. Клонування організмів – можливості та перспективи використання.

Етологія. Поведінка тварин у природі та методи її вивчення. Генетично детерміновані форми поведінки. Основні мотиваційні системи. Інстинкт. Видова схильність до деяких форм поведінки. Поведінка рослин.

РОЗДІЛ IV:

НАДОРГАНІЗМОВІ РІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЯ

Тема 10. Організми і середовище. Популяції та екосистеми

Екологічні чинники. Загальні закономірності їх впливу на організм. Фотоперіодизм. Середовища існування (наземно-повітряне, водне, ґрунтове, живі організми як середовище існування). Пристосування організмів до чинників середовища.

Популяція. Характеристика популяції. Особливості структури популяцій людини. Чинники, які впливають на чисельність популяції, динаміка і коливання чисельності популяції. Екосистеми. Взаємодії організмів в екосистемах. Кругообіг речовин і потік енергії в екосистемах. Продуктивність екосистем. Розвиток і зміни екосистем. Різноманіття екосистем.

Тема 11. Біосфера, її структурні компоненти і значення

Загальна характеристика біосфери. Вплив живих істот на склад атмосфери. Саморегуляція у біосфері. Біосфера і людство. Екологічна криза сучасності. Ріст чисельності населення і проблеми, які з цим пов'язані. Глобальні кліматичні зміни. Можливі шляхи подолання екологічної кризи. Концепція стійкого розвитку. Значення використання альтернативних джерел енергії. Збереження біорізноманіття.

Природоохоронне законодавство України. Міжнародне співробітництво у справі охорони природи.

РОЗДІЛ V:

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО СВІТУ

Тема 12. Система органічного світу як відображення його історичного розвитку

Гіпотези виникнення життя на Землі. Становлення еволюційних поглядів. Штучний добір. Природний добір. Рівні еволюції: мікроеволюція, видоутворення, макроеволюція.

Різноманіття органічного світу. Система органічного світу як відображення його історичного розвитку. Поява основних груп організмів на Землі та формування екосистем. Походження людини, раси людини. Людина як біосоціальна істота.

3. Рекомендована література:

1. Балан П. Г., Вервес Ю. Г., Поліщук В. П. Біологія 10 кл.: Підруч. для загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту, академічний рівень. – К.: Генеза, 2010. – 288с.: іл.
2. Балан П. Г., Вервес Ю. Г. Біологія 11 кл.: Підруч. для загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту, академічний рівень. – К.: Генеза, 2011. – 304 с.: іл.
3. Біологія. Великий довідник для школярів та абітурієнтів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001.
4. Біологія. Тестові завдання. – К.: Генеза, 1999.
5. Данилова О.В. та ін. Загальна біологія. – Х.: Торсінг, 2001. – 229 с.: іл.
6. Дербеньова А. Г., Шаламов Р. В., Загальна біологія, 10–11 класи. – Х.: Світ дитинства, 1998.
7. Дикий І. Л., Літаров В. Є., Гейдерих О. Г. та ін. Медична та ветеринарна паразитологія: Підручник для студ. вищ. навч. закл. – Х.: Вид-во НФаУ, «Золоті сторінки», 2003. – 408 с.
8. Жегунов Г. Ф., Жегунова Г. Ф. Цитогенетические основы жизни. – Х.: Золотые страницы, 2004. – 672 с.
9. Кучеренко М. Е., Вервес Ю. Г., Балан П. Г. та ін. Загальна біологія, 10–11 класи. – К.: Генеза, 1998, 2000, 2001. Полянський Ю.І. Загальна біологія 10-11 класи. К.: Освіта, 1988.
10. Медична біологія / За ред. В. П. Пішака, Ю. І. Мажори. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 656 с. Овчинніков О.В. Загальна біологія. Збірник задач і вправ. – К.: Генеза, 2000.
11. Слюсарев А.А., Жукова С.В. Биология. – К.: Наук. думка, 1987. – 415 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання:
диференційований залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання: комплексний державний
екзамен.

3. Рекомендована література:

1. Балан П. Г., Вервес Ю. Г., Поліщук В. П. Біологія 10 кл.: Підруч. для загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту, академічний рівень. – К.: Генеза, 2010. – 288с.: іл.
2. Балан П. Г., Вервес Ю. Г. Біологія 11 кл.: Підруч. для загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту, академічний рівень. – К.: Генеза, 2011. – 304 с.: іл.
3. Біологія. Великий довідник для школярів та абітурієнтів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001.
4. Біологія. Тестові завдання. – К.: Генеза, 1999.
5. Данилова О.В. та ін. Загальна біологія. – Х.: Торсінг, 2001. – 229 с.: іл.
6. Дербеньова А. Г., Шаламов Р. В., Загальна біологія, 10–11 класи. – Х.: Світ дитинства, 1998.
7. Дикий І. Л., Літаров В. Є., Гейдерих О. Г. та ін. Медична та ветеринарна паразитологія: Підручник для студ. вищ. навч. закл. – Х.: Вид-во НФаУ, «Золоті сторінки», 2003. – 408 с.
8. Жегунов Г. Ф., Жегунова Г. Ф. Цитогенетические основы жизни. – Х.: Золотые страницы, 2004. – 672 с.
9. Кучеренко М. Е., Вервес Ю. Г., Балан П. Г. та ін. Загальна біологія, 10–11 класи. – К.: Генеза, 1998, 2000, 2001. Полянський Ю.І. Загальна біологія 10-11 класи. К.: Освіта, 1988.
10. Медична біологія / За ред. В. П. Пішака, Ю. І. Мажори. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 656 с. Овчинников О.В. Загальна біологія. Збірник задач і вправ. – К.: Генеза, 2000.
11. Слюсарев А.А., Жукова С.В. Биология. – К.: Наук. думка, 1987. – 415с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: диференційований залік.